

УДК 330.3

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/171-13>**Гавриленко Н. В.**

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова (Первомайська філія)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2043-3917>

Грищенко О. В.

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова (Первомайська філія)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9315-5030>

Havrilenko Nataliia, Hryshchenko Olena
Pervomaisk Filyal National University of Shipbuilding

СИСТЕМА ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті досліджено механізми податкового стимулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, які повинні орієнтуватися на розвиток національного виробництва і забезпечення сталого макроекономічного зростання. З'ясовано, що основними проблемами вітчизняної економіки, які створюють бар'єри її інноваційного оновлення, є слабкість зв'язків наукової сфери з виробництвом, відсутність сформованого з боку промисловості попиту з дослідження та розроблення, дуже низький рівень технічного озброєння економіки, недостатня ринкова мотивація для розвитку наукоємного виробництва, зношеність парку обладнання і, як наслідок, низька ефективність економіки загалом. Проаналізовано вплив надання податкових пільг на втрати доходів державного бюджету. Запропоновано конкретні заходи, спрямовані на податкове стимулювання розвитку інноваційної діяльності в Україні.

Ключові слова: податкова політика, інновації, розвиток, бізнес, податкові пільги, державне регулювання.

TAX INCENTIVE SYSTEM FOR INNOVATIVE ACTIVITY: STATE AND PROSPECTS

The article examines the mechanisms of tax incentives for innovation of economic entities, which should focus on the development of national production and ensure sustainable macroeconomic growth. It was found that the main problems of the domestic economy, which create barriers to its innovative renewal, are the weak links between science and industry, lack of demand from industry and research and development, very low level of technical equipment of the economy, lack of market motivation for the development of knowledge-intensive production, worn-out equipment and, as a result, low efficiency of the economy as a whole. It is proved that among the main reasons for the reduction of budget revenues in the economy of Ukraine, in addition to the crisis, there are also tax benefits. For certain areas of business, this is one of the most attractive types of government support, as it means that some businesses are starting to pay less taxes. The rest, respectively, must be paid by other business structures or the state receives less money to finance its expenditures. As a result, inequality between taxpayers and a simultaneous reduction in the amount of funds that can be collected by the Ministry of Finance. Thus, in 2019 alone, due to the provision of tax benefits, the state budget did not receive budget revenues equivalent to 1.3 billion US dollars. Total budget losses from this source during 2015-2019 amounted to 6.4 billion dollars. It was found that in Ukraine there is almost no system for monitoring the impact of tax benefits, and this does not allow to assess the future effect of the introduction of such measures. Of course, this has important negative consequences for both public finances and the economy as a whole. The influence of granting tax benefits on the loss of state budget revenues is analyzed. Specific measures aimed at tax incentives for the development of innovation in Ukraine, the introduction of innovations by economic entities of all sizes are proposed. The need to rethink the criteria for granting tax benefits is noted. Foreign practice of tax incentives for innovation and investment activities, the cost of innovation is time-tested and quite diverse. Undoubtedly, it can be useful in the development of this area of tax incentives in Ukraine.

Keywords: tax policy, innovations, development, business, tax benefits, state regulation.

JEL classification: E62, E65, E63, H25, H71

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічного розвитку вирішальну роль не лише у розвитку окремих господарюючих суб'єктів, але й у гарантуванні конкурентоспроможності національної економіки, зростанні добробуту населення та підвищенні якості його життя відіграють інновації. Механізми ефективного державного регулювання і сприяння діяльності суб'єктів господарювання є запорукою їх успішного інноваційного розвитку. В податкове законодавство постійно вносяться зміни та доповнення, орієнтовані

на покращення інноваційної діяльності, проте досі бажаного результату щодо створення сприятливого для інновацій податкового клімату немає. Таку ситуацію можна обумовити переважно тим, що для прийнятих змін характерні точкове спрямування, відсутність єдиного системного підходу до встановлення категорій суб'єктів оподаткування, на яких має бути спрямована дія податкового стимулювання, а також до структури податкових інструментів, які доцільно використовувати для кожної категорії таких суб'єктів. Водночас

не отримали належного віддзеркалення в податковому законодавстві норми, спрямовані на формування та стимулювання попиту на інновації, досі не створена гідна система податкового стимулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Необхідність підвищення стимулюючої ролі податків у сфері інновацій підкреслює актуальність обумовленого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження у сфері обґрунтування необхідності податкового стимулювання розвитку інноваційної діяльності перебувають на перетині цілої низки напрямів економічних наук, охоплюючи, окрім економіки інновацій і оподаткування, також інвестиційний аналіз, теорію галузевих ринків, регіональну економіку, інновації, менеджмент.

Висвітлення проблемних питань інновацій та інвестиційно-інноваційної діяльності в різних галузях економіки відбито у працях багатьох відомих науковців, таких як Л. Боровік [2], Ю. Завгородня [3], І. Спіфанова [4], Т. Несторенко [5], Н. Мехеда [6], В. Оверчук [7], Н. Ремзіна [8].

В сучасній вітчизняній науковій літературі у сфері дослідження теоретико-методологічних засад застосування податкових пільг як інструмента стимулювання інноваційної активності, ефективності впровадження податкових пільг як з точки зору держави, так і з позиції підприємств слід виокремити фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як Ю. Іванов [9], Н. Гавриленко [10], А. Соколовська [11], Д. Баязітова [12], К. Штейнберг [13].

Проблеми застосування податкових пільг висвітлювали численні роботи А. Соколовської [11], Ю. Іванова [9], А. Крисоватого [14], Н. Гавриленко [15], С. Юрія [16]. Взаємозв'язку та взаємозалежності податкової та інноваційної політики приділили увагу Л. Гришина [17; 19], Н. Буга [18], О. Дубовик [20], А. Грінко [21].

Узагальнення і систематизація наукових доробок з різних аспектів інноваційної діяльності та її стимулювання вказують на наявність цілого комплексу недостатньо повно і всебічно досліджених проблем стосовно розроблення й обґрунтування заходів щодо податкового стимулювання інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів. Це приводить до труднощів у виокремленні категорій суб'єктів інноваційної діяльності, яка потребує податкового стимулювання і додаткових досліджень.

Мета статті полягає в поглибленні теоретико-методологічних засад податкового стимулювання щодо інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів.

Виклад основного матеріалу. Останніми роками значно більшою мірою темпи та динаміку економічного зростання будь-якої держави визначають наукові досягнення та новації, а також рівень її технічного розвитку. Як правило, інновації, наукові дослідження й розробки також є важливою, суттєвою частиною політичних амбіцій переважно не лише розвинених країн, але й країн, що розвиваються. Піднесення та розвиток інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів є основою результативного та успішного функціонування будь-якої національної економіки. В Україні, яка здійснює поступовий перехід на сучасну модель економічного зростання, спостерігається зберігання недозволена малого для світової держави показника інно-

ваційної активності; заплановані країною завдання й поставлені цілі, які пов'язані зі стимулюванням розвитку та інфраструктурною підтримкою прогресу науки та інновацій, повною мірою не реалізуються.

Зростання конкурентоспроможності на внутрішньому і світових ринках внаслідок комерційного використання новітніх технологій нерідко гальмується недостатньою, доволі слабкою пропрацьованістю заключних етапів дослідницьких проєктів, майже повною відсутністю в них інноваційного майбутнього, будь-яких перспектив, низьким рівнем рекомендованих і запропонованих технологічних рішень, а також дуже слабкою привабливістю для українських господарюючих суб'єктів щодо практичного впровадження інновацій. На практиці нововведення поки що дуже слабо впливають на економіку. Аналогічно результат від інноваційної діяльності в масштабах усієї країни є малопомітним. Усунення головних проблем, які заважають розвитку науки та інноваційної активності українських підприємств, потребує суттєвих ресурсних і часових вкладень за відповідної економічної державної політики.

За рівнем соціально-економічного й технологічного розвитку Україна суттєво поступається всім європейським країнам. Так, обсяг її ВВП на душу населення (за паритетом купівельної спроможності) станом на 2020 рік становив 13 110 дол. США, що в 4,12 разів менше, ніж у Німеччині, в 3,1 рази менше, ніж у Чехії, в 2,6 разів менше, ніж у Польщі, в 2,3 разів менше, ніж у Румунії, в 1,8 разів менше, ніж у Болгарії.

Більша частина ВВП України припадає на кінцеве споживання, тобто фактично всі вироблені в країні товари та послуги за рахунок відмови від інвестицій у виробничі потужності спрямовуються на задоволення кінцевих потреб індивідів і суспільства. Частка капітальних інвестицій у ВВП складає менше 20%. Рівень інвестицій в українській економіці, який ще до коронавірусної кризи перебував на низькому рівні, а саме до 18% ВВП, в період кризи значно погіршився. Так, за 9 місяців 2020 року валове нагромадження основного капіталу складає лише 12,6% ВВП. Значною мірою інвестиційний процес 2020 року в Україні підтримувався за рахунок державних інвестицій в інфраструктурні проєкти, адже частка коштів державного бюджету серед джерел інвестицій зросла до 6% проти 4,9%, як було у 2019 році.

Водночас гальмування структурних реформ та непередбачуваність впливу пандемії на вітчизняну економіку поки що гальмує настрої потенційних інвесторів. Сальдо припливу іноземних інвестицій за 10 місяців 2020 року становило лише 0,2 млрд. доларів США. Близьким до нуля також був чистий приплив портфельних інвестицій до приватного сектору. Занепокоєння викликає той факт, що майже упродовж усього 2020 року нерезиденти стрімко вилучали кошти з гривневих ОВДП. Так, за 11 місяців 2020 року (станом на 11 грудня 2020 року) портфель ОВДП, які перебувають у власності нерезидентів, зменшився на 28% до 77 млрд. грн.

Особливу увагу слід звернути на падіння заощаджень, що є ключовим трендом вітчизняної економіки останніх років. Специфічною ознакою сьогодення економіки України є падіння частки ВВП, яка спрямовується на приріст національних заощаджень. На преве-

ликий жаль, під час пандемії ця негативна тенденція посилилась. Так, за 9 місяців 2020 року на формування національних заощаджень було спрямовано тільки 7% ВВП, тоді як у 2017 році показник становив 17,8%, у 2018 році – 15,2%, у 2019 році – 12,2%. Одночасно в країнах ЄС навіть в умовах нинішньої кризи спостерігається зворотна ситуація: заощадження стрімко зростають (до 27% ВВП), а це дає змогу формувати надійний фундамент для швидкого посткризового відновлення їх економіки.

Щодо позитивного внеску домашніх господарств України в національні заощадження 2019 року, то вони не лише не створюють помітного внеску, але й навпаки, зменшують їх. Так, за останній плинний рік норма заощаджень населення відзначена в 0,9% від їх наявного доходу. Якщо порівняти з країнами ЄС, то за останні 10 років середньорічний приріст заощаджень в цих країнах не падав нижче 10%, а в період коронавірусної кризи він стрімко зріс до 20% ВВП. Дуже низький рівень формування заощаджень продовжує консервувати проблему економічної відсталості країни, оскільки за такої ситуації зовсім не створюється базовий ресурс для інвестиційного відтворення економічного зростання.

Як відомо, одним із головних елементів ринкової економіки є податкова система, яка виконує роль найважливішого інструменту державного впливу на розвиток підприємництва, оскільки визначає пріоритети соціального та економічного розвитку держави.

Саме податкова система держави виступає інструментом реалізації її податкової політики, пріоритети якої постійно коригуються, а методи та способи досягнення кінцевих цілей конкретизуються та уточнюються, тому в норми податкового законодавства часто вносяться численні зміни та доповнення, що мають принциповий характер. В умовах мінливої, нестабільної економіки тема підвищення ефективності податкової політики набуває особливого значення, а це зумовлює зростання ролі податків у стимулюванні, підтримці та розвитку підприємницької діяльності, яка є важливою рушійною силою сучасної економіки.

Українська податкова політика в нинішніх умовах має бути націлена на одночасний розв'язок двох основних задач, таких як модернізація української економіки та забезпечення достатніми доходами бюджетної системи. Оподаткування, його структура та рівень повинні створювати комфортні, сприятливі умови для розвитку підприємницької діяльності та активізувати її інноваційність.

В межах податкової політики, як правило, формується система податкових пільг і деяких інших економічних засобів, які здійснюють стимулюючий вплив на інвестування у виробництво та високі технології, що продукують сучасну конкурентоспроможну на світових ринках продукцію. Основними проблемами вітчизняної економіки, які створюють бар'єри її інноваційного оновлення, є слабкість зв'язків наукової сфери з виробництвом, відсутність сформованого з боку промисловості попиту з дослідження та розроблення, дуже низький рівень технічного озброєння економіки, недостатня ринкова мотивація для розвитку наукоємного виробництва, зношеність парку обладнання і, як наслідок, низька ефективність економіки загалом.

З огляду на вищезазначене, одним з основних завдань української податкової політики сьогодні

є стимулювання інноваційного бізнесу, спрямованого на впровадження інновацій у виробництво, випуск інноваційної конкурентоспроможної продукції. Вагомим позитивним результатом у вирішенні цього завдання можна домогтися, якщо звернутися за допомогою до системи податкових пільг і преференцій, які є певною мірою близькими поняттями, але водночас самостійними і відмінними, які зовсім не є повними синонімами. Отже, аналіз наявних визначень податкових пільг і преференцій дав змогу представити інструменти податкового стимулювання, які унаочнено на рис. 1.

Ефективність заходів податкового стимулювання інноваційної діяльності визначає важливість виконання таких принципів застосування податкових пільг, як принципи цільового характеру, концентрації ресурсів, строкості надання податкових пільг, вибору точок зростання, оцінювання ефективності.

Проведене нами дослідження визначення сутності інновацій та інноваційної діяльності навело на висновок, що всі розглянуті трактування не дають змогу використовувати їх у податкових цілях для надання пільг, оскільки здебільшого вони унеможливають конкретизацію і документальне підтвердження факту визнання товару, роботи або послуги інновацією чи інноваційною діяльністю.

Водночас необхідно зосередитися на термінах дії режиму податкового стимулювання інноваційної діяльності господарюючих суб'єктів. Річ у тім, що в разі випуску нової продукції з наявним підтвердженням статусом інноваційної така продукція лише деякий час буде вважатися нововведенням, поки на ринку не з'явиться інша інновація. Перш за все звернемо увагу на те, що різноманітні промислові зразки оточують нас із різних боків через те, що є зовнішнім виглядом предметів, з якими ми стикаємося на побутовому рівні, в навчальному закладі, на роботі, на вулиці. Однак можна навести багато прикладів патентів України на промислові зразки, предмети, що масово використовуються громадянами України задля отримання неправомірної вигоди. Це різноманітні салфетки, пакети для сміття та харчових продуктів, рукавички, пробки, світильники, шурупи, бахіли. Наявність на такі об'єкти патентів України на промисловий зразок викликає подив, оскільки важливою умовою патентоспроможності промислового зразка є його новизна, тобто до подачі заявки на отримання патенту промисловий зразок не повинен бути відомий не лише в Україні, але й в усьому світі. Це наводить на думку про недосконалість патентного законодавства України, оскільки основною причиною, яка уможливило отримання патентів на такі загальновідомі промислові зразки, є відсутність експертизи їх новизни, а патенти з огляду на монополію, яку вони надають їхнім власникам, є об'єктом зловживань.

Із зарубіжного досвіду застосування податкового стимулювання інноваційної діяльності можемо зазначити, що більшість країн прагне до створення збалансованого взаємодоповнення прямого фінансування інноваційної діяльності і податкового стимулювання. В українській практиці цього балансу не досягнуто. Обсяг коштів, які щорічно втрачає державний бюджет України від надання податкових пільг, можна зіставити з обсягом підтримки Міжнародного Валютного Фонду.

Рис. 1. Інструменти податкового стимулювання

Серед основних причин для зменшення бюджетних надходжень в економіці України, окрім кризи, є ще податкові пільги. Для певних сфер бізнесу це є одним із найпривабливіших видів державної підтримки, оскільки означає, що частина бізнесу починає платити податків менше. Решту, відповідно, повинні доплачувати інші бізнес-структури або держава до бюджету отримує менше коштів на фінансування видатків. Як наслідок, відбувається нерівність між платниками податків та одночасне зменшення обсягу коштів, які може зібрати Міністерство фінансів. Так, тільки у 2019 році через надання податкових пільг державний бюджет недоотримав бюджетних надходжень в еквіваленті 1,3 млрд. дол. США. Загальні бюджетні втрати за цим джерелом упродовж 2015–2019 років становлять 6,4 млрд. дол.

Таким чином, підтримуючи окремі бізнеси, надаючи податкові пільги, уряд втрачає такий обсяг коштів, який сумірний з кредитами міжнародних фінансових організацій, які, до речі, ще треба повертати.

Публічні фінанси розуміють податкові пільги як недоотримані бюджетні доходи, тобто доходи, які могли би бути спрямовані державою на фінансування додаткових освітніх, медичних, соціальних послуг її громадян або розвиток інфраструктури. Звісно, податкові пільги вигідні переважно суб'єктам великого бізнесу; чим більше господарюючий суб'єкт, який розраховує на застосування пільги, тим більше коштів цей суб'єкт може залишити собі. Саме тому після Револю-

ції гідності уряд вибрав курс, спрямований на згортання численних податкових пільг, і у 2015 році була ліквідована така остання велика галузева пільга, як спеціальний податковий режим для аграрного сектору. Як наслідок, це дало змогу суттєво розширити податкову базу і знизити ставку єдиного соціального внеску із 43% до 22%.

Дослідивши бюджетні втрати від надання податкових пільг протягом 2015–2019 років, маємо відзначити, що за результатами 2015 року від застосування податкових пільг спостерігається загальний обсяг втрат державного бюджету в сумі 51,6 млрд. грн., що становить 9,7% доходів бюджету. Цей обсяг у 2017 році зменшився до 19,9 млрд. грн., або 2,5% доходів, тобто більш ніж удвічі. Розподіл втрат державного бюджету від надання податкових пільг за період 2015–2019 років наведено на рис. 2. Як видно з рис. 2, від надання податкових пільг втрати державного бюджету значно збільшилися, а саме з 19,9 млрд. грн. у 2017 році до 33,5 млрд. грн. у 2019 році, що становить 3,4% доходів бюджету. Місцеві бюджети також понесли втрати, які зросли з 2017 по 2019 роки з 6,2 млрд. грн. до 9,2 млрд. грн.

Постає питання щодо того, про які пільги тут йдеться. Так, найбільший обсяг грошових коштів, який через застосування податкових пільг залишається бізнесу, припадає на ПДВ. Так, у 2019 році тільки пільги з ПДВ коштували бюджету 30,9 млрд. грн., або близько 2% усіх доходів зведеного бюджету. Як відомо, 100% ПДВ надходить до держбюджету, отже, саме на нього

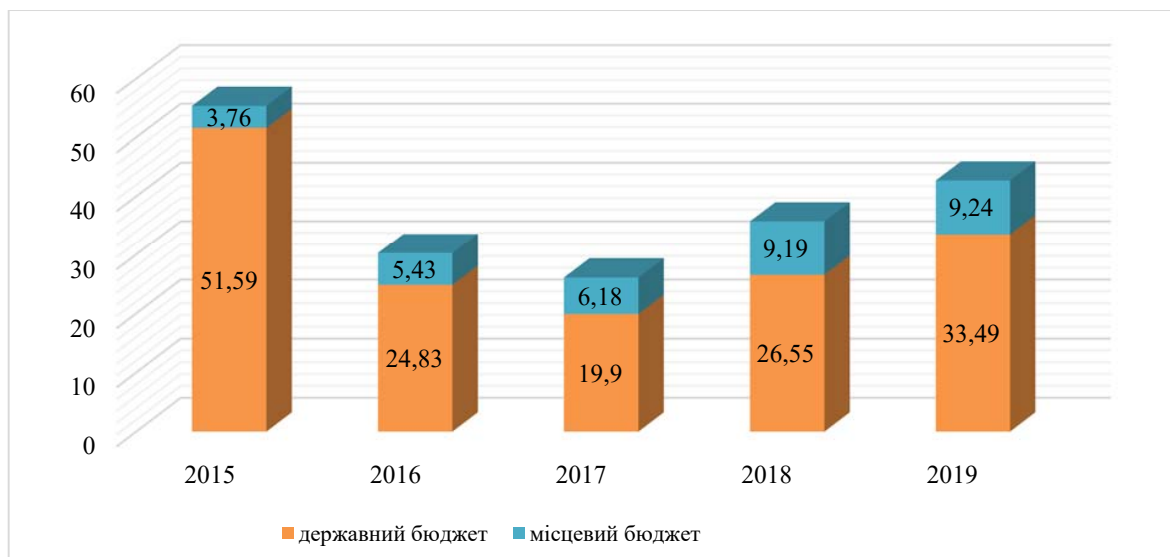

Рис. 2. Динаміка бюджетних втрат від надання податкових пільг у 2015–2019 роках, млрд. грн.

припадають ці втрати. Податок на майно, який надходить до бюджетів місцевих рівнів, є другою ваговою пільгою. Маємо таку ситуацію, коли з року в рік у зв'язку із застосуванням пільг з обумовленого податку обсяг втрат у цьому сегменті суттєво і стрімко зростає. Так, за п'ять років обсяг цієї пільги зріс майже утричі, а саме з 3,8 млрд. грн. до 9,2 млрд. грн.

Третє місце припадає на пільгу з податку на прибуток, оскільки тут спостерігаємо обсяг недонаходжень до державного бюджету у 2019 році, який становив 1,7 млрд. грн. За п'ять досліджуваних років обсяг грошових коштів, який залишається у платників податку на прибуток унаслідок використання цієї пільги, зріс у 3,5 рази. Ключовим драйвером, який спонукав це зростання, є запровадження у 2017 році податкових пільг для фінансової діяльності та авіаційної промисловості.

Отже, найголовнішим у проблемі податкового стимулювання в Україні є питання про те, хто та за яким принципом податкові пільги отримує, адже йдеться про отримане субсидювання державою окремих бізнес-структур. Так, в Україні, в її податковому законодавстві відсутня чітка політика надання податкових пільг. Немає жодних розрахунків ефективності застосування цих пільг, незрозуміло, які саме проблеми Міністерство фінансів має на меті вирішити у сфері інвестування. В Україні практично відсутня система моніторингу впливу податкових пільг, а це не дає можливості оцінити майбутній ефект від вжиття таких заходів. Звісно, це має важливі негативні наслідки як для публічних фінансів, так і для економіки загалом.

Так, з одного боку, надання податкових пільг є хаотичним і безсистемним, а з іншого боку, за відсутності визначених рамок реципієнтів податкових пільг пільги стають інструментом політичного торгу, так би мовити, валютою в переговорах між парламентом і урядом щодо депутатської підтримки значущих для уряду законопроектів. Як свідчать дані ДПС, за аналізовані п'ять років надання 75% податкових пільг було схвалено наприкінці бюджетного року, а саме у листопаді-грудні, що суперечить нормам Податкового кодексу, оскільки, згідно з ними, парламент повинен

ухвалювати зміни до податкового законодавства не пізніше шести місяців до набуття ними чинності, а саме до 1 липня.

Гальмування зрушень в розвитку інноваційної діяльності приводить до того, що найбільший обсяг пільг надається не тим галузям, яким найбільше потрібен імпульс на старті, а сталим, потужним, добре розвиненим, які мають парламентське лобі. Так, упродовж усього періоду 2015–2019 років 52% грошових коштів, які надійшли бізнес-структурам завдяки податковим пільгам, отримали лише три галузі, а саме переробна промисловість, торгівля та ремонт автотранспортних засобів і сільське, лісове та рибне господарство. За період у п'ять років ними завдяки податковим пільгам було не сплачено до бюджету 98,3 млрд. грн. Притому, що ці галузі у формуванні ВВП є найвагомішими. Так, у 2015 році їх вага в економіці становила 44,4%, у 2019 році – 38,4%. По завершенню короткострокового перехідного періоду у 2016 році обсяг податкових пільг для сільгоспвиробників зменшився до 0,2 млрд. грн. Навіть попри відмову від пільг в агросфері, обсяг валового виробництва упродовж 2015–2019 років зріс на 50%.

Щодо двох інших галузей, то вони продовжують залишатися найбільшими бенефіціарами пільг в оподаткуванні. Це підтверджує той факт, що обсяг податкових пільг переробної промисловості зріс до 5,3 млрд. грн., тобто майже в 1,5 рази, а торгівлі і ремонту авто – до 7,7 млрд. грн., тобто утричі. Отже, державну підтримку у формі податкових пільг отримують найпотужніші галузі економіки, а не ті, яким ця підтримка потрібна.

Ризик значних бюджетних втрат підсилює те, що значна кількість податкових пільг запроваджується безстроково. Як відомо, завдяки отриманому демпінгу пільга забезпечує збільшення конкурентоспроможності галузі. Якщо ж пільги надаються на певний, чітко визначений та обмежений період, тобто тимчасово, галузь цей відлік часу може корисно використати для посилення своєї конкурентоспроможності. Натомість якщо галузь безстроково отримує пільги, то вони здій-

снюють зворотній вплив, тобто навпаки, демотивують господарюючі суб'єкти вкладати кошти в розвиток. Йдеться зовсім не про підтримку розвитку та стимулювання інноваційності, а про просте субсидування бізнесу за бюджетні кошти. Так би мовити, податкові пільги в такій ситуації створюють ефект «теплової ванни», який знижує мотивацію до оновлення. На основі проведеного дослідження постає логічне питання про те, що ж з цим робити. Хоча за останній час у структурі податкових пільг відзначаються позитивні зрушення, вони дуже мізерні, оскільки найбільші економічні галузі продовжують залишатися переважними бенефіціарами податкових пільг, при цьому обсяг бюджетних втрат безсистемно зростає.

В Україні критерії віднесення господарюючих суб'єктів до малого та середнього підприємництва, які підпадають під надання фінансової державної підтримки, регулюються Порядком № 28 [22]. При цьому ні в зазначеному документі, ні в податковому законодавстві прямо не передбачено надання суб'єктам малого та середнього підприємництва податкових пільг; податкові преференції встановлені лише щодо конкретних суб'єктів господарської діяльності, яких можна визначити за непрямими ознаками, такими як критерії обмеження виду діяльності, чисельності найманих працівників, обсягу виручки. Критерії віднесення господарюючих суб'єктів до інноваційних, які підпадають під податкове стимулювання, в податковому законодавстві не передбачені. З огляду на вищезазначене для податкового стимулювання розвитку інноваційної діяльності в Україні, впровадження інновацій господарюючими суб'єктами будь-яких розмірів можна запропонувати такі заходи: визначення зрозумілої, чіткої політики щодо того, з якою метою податкові пільги можуть надаватися державою, і рекомендація таких пропозицій органам місцевого самоврядування; чітке встановлення принципів та критеріїв відбору (за яких умов, яким саме галузям та на який час можуть надаватися податкові пільги); надання суб'єктам сти-

мулювання прямих субсидій з бюджету, а не податкових пільг.

Інноваційна діяльність зазвичай пов'язана з високим ступенем ризику, що збільшує швидкий крах інноваційних підприємств в Україні. Повне звільнення від обов'язків платників податків або часткове списання податкових зобов'язань протягом певного періоду дасть змогу створити навіть більший преференціальний режим, ніж податкові кредити на НДДКР у зарубіжних країнах. Крім зазначеного, як на загальнодержавному рівні, так і на рівні адміністративно-територіальних одиниць податкові преференції у вигляді повного звільнення від оподаткування або застосування зниженої податкової ставки мають учасники пріоритетних інвестиційних та інноваційних проєктів. Великі платники податків в ході вибору регіону для розміщення виробничих потужностей за наявності інших рівних умов виберуть той, який готовий забезпечити їм не представлення ІПК, а повне звільнення від цього податку.

Висновки. Отже, враховуючи розглянуте нами вище, доводимо, що абсолютно аналогічних податковому кредиту та іншим податковим стимулам зарубіжних країн преференцій в Україні немає. Крім того, горизонтальна податкова конкуренція між функціонуючими високототаційними господарюючими суб'єктами і територіями їх розташування часом пов'язана зі створенням для них «офшорів», при цьому регіони готові понести бюджетні втрати, очкуючи іншого позитивного ефекту, в тому числі у формі приросту податкових надходжень через розширення податкового потенціалу і створення нових робочих місць. Все це свідчить про необхідність переосмислення критеріїв надання податкових переваг. Зарубіжна практика податкового стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності, витрат на НДДКР перевірена часом і досить різноманітна. Вона, без сумніву, може бути корисна в ході розвитку цього напрямку податкового стимулювання в Україні.

Список використаних джерел:

1. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки : Послання Президента України до Верховної Ради України від 30 квітня 2002 року № 0001100-02. URL: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/2994.htm> (дата звернення: 12.07.2021).
2. Боровік Л. Оцінка впливу інвестиційної політики на формування та використання інвестиційного потенціалу галузі. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2018. № 1 (59). С. 72–78.
3. Zagorodnia Y., Pozdniakova V., Marukhnenko O. Safety of Navigation as a Factor of Increasing the Efficiency of the Commercial Operation of the Ship. *Розвиток транспорту*. 2021. Вип. 1 (8). С. 62–69.
4. Спіфанова І. Управління інноваційною діяльністю промислових підприємств: теоретико-методологічні аспекти фінансового забезпечення : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2019. 384 с.
5. Несторенко Т. Інфраструктура міста в контексті його конкурентоспособності. *Збірник наукових праць Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Економічні науки*. 2007. Вип. 59. Т. 72. С. 70–76.
6. Мехеда Н., Маренич А. Наслідки євроінтеграції: соціальний аспект. *Фінансовий простір*. 2013. № 4 (12). С. 209–214.
7. Overchuk V. et al. Innovative Forms of Employment Under the Conditions of Labor Market Transformation. *International Journal of Economics and Business Administration*. 2020. Vol. VIII. Issue 3. P. 139–149.
8. Remzina N. Port dues as the main source of financing of the permanent structures of the maritime transport system. *Економічні інновації*. 2019. Т. 21. Вип. 1 (70). С. 134–145.
9. Іванов Ю., Петросянц К. Малий бізнес: управління податками : монографія. Харків : ІНЖЕК, 2009. 272 с.
10. Гавриленко Н. Порівняльний аналіз роботи за альтернативними способами оподаткування малих підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. № 12. С. 42–53.
11. Соколовська А. Податкова система держави: теорія і практика становлення. Київ : Знання-Прес, 2004. 454 с.
12. Баязитова Д. Содержание и классификация налоговых льгот и преференций. *Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета*. 2015. № 1 (55).
13. Штейнберг К. Налоговое стимулирование инновационной деятельности предприятий : дисс. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.10. Москва, 2012. 228 с.

14. Крисоватий А., Василевська Г. Новітня парадигма преференційного оподаткування : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 260 с.
15. Гавриленко Н. Податкова система : навчальний посібник. Львів : Новий Світ – 2000, 2007. 328 с.
16. Юрій С. Податкова система України: становлення та розвиток. *Економічний форум*. 2014. № 3. С. 286–292.
17. Гришина Л., Гавриленко Н., Гришина Н. Оцінка податкової ефективності програм підтримки малого і середнього бізнесу. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2014. Вип. 25. С. 193–198.
18. Буга Н., Тичинська А. Формування органік-бренду регіону. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 6 (17). С. 101–105.
19. Гришина Л., Гавриленко Н. Інноваційні підходи до розвитку регіону в умовах інтеграційних процесів. *Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування*. 2014. № 1. С. 126–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnuk_2014_1_23.
20. Дубовик О., Гавриленко Н. Доцільність стимулювання малого та середнього бізнесу. *Економіка. Фінанси. Право*. 2013. № 1. С. 15–17.
21. Kostash T., Havrylenko N., Fed'kovych Y., Plekan M., Breus S. Organization of a Strategic Management Accounting in an Innovative Economy. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*. 2020. Vol. 24. Issue 5. P. 1–7.
22. Про надання фінансової державної підтримки : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 року № 28. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-p#Text> (дата звернення: 27.07.2021).

References:

1. Ministerstvo finansiv (2002) Yevropeyskyi vybir. Kontseptualni zasady stratehii ekonomichnoho ta sotsialnoho rozvytku Ukrainy na 2002–2011 roky: Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 30.04.2002 r. № 0001100-02. Available at: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/2994.htm> (accessed 12 July 2021).
2. Borovik L. (2018) Otsinka vplyvu investytsiynoyi polityky na formuvannya ta vykorystannya investytsiynoho potentsialu haluzi [Assessment of the impact of investment policy on the formation and use of investment potential of the industry]. *Scientific view: economics and management*, vol. 1 (59), pp. 72–78.
3. Zagorodna Y., Pozdniakova V., Marukhnenko O. (2021) Safety of navigation as a factor of increasing the efficiency of the commercial operation of the ship. *Transport Development*, no. 1(8), pp. 62–69.
4. Yepifanova I. (2019) Upravlinnya innovacijnoyu diyalnistyu promyslovykh pidpryemstv: teoretyko-metodologichni aspekty finansovogo zabezpechennya: monografiya [Management of industrial innovation enterprises: theoretical and methodological aspects of financial provision]. Vinnycya. VNTU.
5. Nestorenko T. (2007) Infrastruktura horoda v kontekste eho konkurentosposobnosti [City infrastructure in the context of its competitiveness]. *Zb. nauk. prats (Mykolaiv)*, is. 59 “Economic sciences”, Petro Mohyla Black Sea State University, vol. 72, pp. 70–76. Available at: <https://cutt.ly/zQEgQ3A>.
6. Meheda N., Marenych A. (2013) Naslidky yevrointehratsii: sotsialnyi aspekt. Finansovy prostir [Consequences of European integration: social aspect]. *Finansovy prostir*, no. 4 (12), pp. 209–214. Available at <https://ofp.cibs.ubs.edu.ua/files/1304/13mainjs.pdf>.
7. Victoria Overchuk et al. (2020) Innovative Forms of Employment Under the Conditions of Labor Market Transformation. *International Journal of Economics and Business Administration*. Volume VIII. Issue 3, pp. 139–149.
8. Remzina, N. (2019) Port dues as the main source of financing of the permanent structures of the maritime transport system. *Ekonomichni innovatsii. Ukrainian*, vol. 21, no. 1(70), pp. 134–145.
9. Ivanov Yu., Petrosyants K. (2009) Malyy biznes: upravlinnya podatkamy [Small Business: Tax Administration]. Kharkiv, INZHEK Publ., Ukraine, 272 p.
10. Havrylenko N. (2007) Porivnialnyi analiz roboty za alternatyvnymy sposobamy opodatkuvannia malykh pidpryemstv [Comparative analysis of work on alternative methods of taxation of small enterprises]. *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 12, pp. 42–53. (in Ukrainian)
11. Sokolovska A. (2004) Podatkova systema derzhavy: teoriia i praktyka stanovlennia [The tax system of the state: the theory and practice of formation]. Kyiv: Znannia-Pres, Ukrainian, 454 p.
12. Baiazytova D. (2015) Soderzhanye y klasyfikatsiya nalohovykh lhot y preferentsiy [Vestnyk Saratovskoho hosudarstvennoho sotsyalno-ekonomicheskoho unyversyteta]. *Russian*, no. 1(55).
13. Shteinberh K. (2012) Nalohovoe stymulirovanye ynnovatsiynoi deiatelnosti predpriyatiy: dySSERTatsiya kandydata ekonomicheskyykh nauk [Tax stimulation of innovative activity of the enterprises: the dissertation of the candidate of economic sciences]. Moscow, Russian. 228 p.
14. Krysovatyi A. (2013) Novitnia paradyhma preferentsiynoho opodatkuvannia [The latest paradigm of preferential tax]. Tsentr ushbovoi literatury. Kyiv, Ukraine.
15. Havrylenko N. (2007) Podatkova systema: navch. Posib [Tax system: textbook]. Lviv: Novyi Svit-2000. (in Ukrainian)
16. Yuriy S. (2014) The tax system of Ukraine: formation and development [Tax system of Ukraine: formation and development]. *Ekonomichnyy forum*, vol. 3, pp. 286–292. (in Ukrainian)
17. Hryshyna L., Havrylenko N., Hryshyna N. (2014) Otsinka podatkovoi efektyvnosti prohram pidtrymky maloho i serednoho biznesu [Evaluation of tax efficiency of small and medium business support programs]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 25, pp. 193–198. (in Ukrainian)
18. Buga N., Tyshynska A. (2019) Formuvannya orhanik-brendu rehionu [Region's organic brand formation]. *Pryazovskyyi ekonomichnyi visnyk* [Priazovsky Economic Bulletin], vol. 6(17), pp. 101–105. (in Ukrainian)
19. Hryshyna L., Havrylenko N. (2014) Innovatsiini pidkhody do rozvytku rehionu v umovakh intehratsiinykh protsesiv. [Innovative approaches to the development of the region in terms of integration processes]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu korablobuduvannia*, vol. 1, pp. 126–131. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnuk_2014_1_23.
20. Dubovyk O., Havrylenko N. (2013) Dotsilnist stymuliuвання maloho ta serednoho biznesu [Expediency of stimulating small and medium business]. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, vol. 1. pp. 15–17. (in Ukrainian)
21. Grinko A., Havrylenko N., Kostash T., Fed'kovych Y., Plekan M., Breus S. (2020) Organization of a Strategic Management Accounting in an Innovative Economy [Organization of a Strategic Management Accounting in an Innovative Economy]. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, vol. 24, no. 5, pp. 1–7.
22. Verkhovna Rada (2020) Pro nadання finansovoi derzhavnoi pidtrymky : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 sichnia 2020 r. № 28. [On providing financial state support: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of January 24, 2020 № 28]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-p#Text> (accessed 27 July 2021).